

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Надано економіко-правову оцінку ходу реалізації Інвестиційної реформи. Досліджено вплив новітнього вітчизняного господарського законодавства на покращення бізнес-середовища в Україні.

Ключові слова: інвестиції, розвиток, бізнес-середовище, законодавство, дерегуляція економіки.

Недостатні обсяги залучення інвестиційних ресурсів у національне господарство є однією з найважливіших проблем, що гальмують розвиток української економіки в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи. Вирішення цієї актуальної проблеми лежить у площині пошуку дієвих організаційно-економічних механізмів залучення нових джерел фінансування капіталовкладень з їх подальшим ефективним використанням у напрямку поживлення ділової активності в усіх регіонах України. Водночас практична реалізація цих механізмів неможлива без належного законодавчого підґрунтя.

Дослідженню питань, пов'язаних із правовим регулюванням господарської діяльності в Україні, присвячено багато праць відомих вітчизняних вчених, серед яких і економісти, і правники, зокрема: В. М. Геєць [1], В. К. Мамутов [2], О. Р. Зельдіна [3], Г. Л. Знаменський [4], В. А. Устименко [5] та інші. Важливість цієї проблематики для національної економіки підсилюється активізацією інтеграційних і глобалізаційних процесів у світі, а відтак вимагає подальших міждисциплінарних досліджень. У цьому контексті сучасний стан і перспективи розвитку інвестиційної сфери в Україні необхідно розглядати крізь призму законодавчого забезпечення її функціонування.

Метою статті є проведення оцінки впливу новітнього інвестиційного законодавства на розвиток національної економіки в контексті створення сприятливого бізнес-середовища в Україні.

У 2010 р. Президентом України В. Ф. Януковичем проголошено курс на реформування національної економіки з метою формування позитивного іміджу України у світі, а також забезпечення позиціонування нашої держави як фінансового, політичного і бізнесового центру у Східній Європі. Про це йдеться у Програмі еко-

номічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Одним із ключових пріоритетів державної економічної політики в контексті обраного курсу на проведення радикальних реформ визнано підтримку реального сектора економіки, який, за словами Президента, «є тим фундаментом, на якому тримається, зокрема, бюджетна система держави». Інвестування реального сектора з широким практичним застосуванням механізмів державно-приватного партнерства має відігравати провідну роль в економічному розвитку України. Водночас досягнення поставлених цілей вимагає трансформації вітчизняного законодавства, зокрема, в інвестиційній сфері.

Інвестиційна реформа, яка започаткована у 2011 р., покликана забезпечити створення в Україні належних умов для інвестиційної діяльності шляхом закріплення на законодавчому рівні принципів і правил її здійснення, максимально наближених до стандартів Європейського Союзу. Наслідком консолідованих зусиль усіх гілок влади, зокрема, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України (Держінвестпроекту), на яке покладено відповідальність за реалізацію Інвестиційної реформи, стало поліпшення інвестиційного клімату, а відтак, бізнес-середовища в Україні, зокрема, для потенційних іноземних інвесторів.

Так, у рейтингу «Bloomberg» за підсумками 2013 р. Україна увійшла до переліку 50 найбільш інноваційних країн світу, зайнявши 42 місце [6]. А в рейтингу «Doing Business-2013», який щороку складають Світовий банк і Міжнародна фінансова корпорація, Україна покращила свої позиції на 15 пунктів (до 137 місця серед 185 країн) і увійшла до списку 23 країн світу, які є

© С. О. Ішук, 2013

найбільшими реформаторами умов ведення бізнесу протягом 2011–2012 рр. [7].

Найвище (на 66 позицій) у рейтингу «Doing Business-2013» Україна піднялася за субіндексом «Започаткування бізнесу». Це сталося передусім внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури започаткування підприємництва» від 21.04.2011 р. № 3263-VI, яким було скасовано вимоги до мінімального розміру статутного капіталу підприємств, а також вимоги щодо обов'язкового нотаріального засвідчення ряду документів при створенні юридичної особи. Відтак було зменшено кількість процедур при започаткуванні бізнесу до 7 проти 9. Також вартість відкриття підприємства зменшилася майже у 3 рази — до 1,5 % від річного доходу юридичної особи, а тривалість скоротилася на 2 дні (до 22 днів).

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» щодо провадження господарської діяльності на підставі подання декларації» від 07.07.2010 р. № 2451-IV значно скорочено перелік дозволів (із 227 до 91) для започаткування господарської діяльності і розширено сферу застосування декларативного принципу, що перебрало відповідальність за суспільну безпеку з відомств, які видають дозволи, на підприємців. Відтак, функції уряду у сфері нагляду та контролю за господарською діяльністю звужуються, а це дозволить зменшити обсяги використання бюджетних коштів, а також сприятиме створенню нових підприємств.

Принцип розподілу функцій стандартизації, контролю відповідності та ринкового нагляду передбачений Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 01.07.2010 р. № 2399-IV, зокрема встановлено, що державний нагляд (контроль) здійснюється за принципом наявності одного органа державного нагляду (контролю) у складі центрального органа виконавчої влади.

За субіндексом «Реєстрація власності» у рейтингу «Doing Business-2013» Україна піднялася на 19 позицій, що безпосередньо пов'язано з набуттям чинності таких нормативно-правових актів, як Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної реєстрації іноземних інвестицій» від 10.01.2012 р. № 9676 і Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну

реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» від 01.01.2013 р. № 1878-17.

Із прийняттям цих законів було впорядковано процеси реєстрації прав власності загалом, а також процес реєстрації прав власності на землю зокрема, а саме:

усунуто законодавчі суперечності між законами, що регулюють порядок проведення державної реєстрації і припинення діяльності окремих видів юридичних осіб;

передбачено можливість електронної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;

запроваджено електронний взаємообмін інформацією між усіма учасниками державної реєстрації;

скорочено кількість і зменшено тривалість реєстраційних і післяреєстраційних процедур, що, у свою чергу, зробило їх максимально оперативними і прозорими;

скорочено кількість документів, необхідних для закриття бізнесу (окрім процедури банкрутства).

За субіндексом «Сплата податків» Україна не тільки піднялась на 18 позицій, а й увійшла до десятки країн-найбільших реформаторів податкової системи за останні 7 років і посіла за цим показником 6 місце в рейтингу «Doing Business-2013» [7]. Завдяки проведенню Податкової реформи в Україні поступово зменшується як рівень податкового навантаження, так і кількість (28 проти 135), а також тривалість платежів зі сплати податків.

Новий Податковий кодекс України став інструментом дерегулювання економіки, в якому закладено ряд норм, спрямованих на стимулювання інвестиційного процесу, зокрема, оновлення основних фондів (шляхом запровадження механізму прискореної амортизації), а також надання спеціальних інвестиційних пільг — із метою залучення інвестицій, створення нових робочих місць і збільшення обсягів виробництва. Для новоутворених суб'єктів господарювання запроваджено на 5 років нульову ставку податку на прибуток для підприємств із щорічним обсягом доходів до 3 млн грн. Також оптимізуються умови для ведення бізнесу: зменшується кількість видів господарської діяльності, які потребують одержання ліцензії (скасовано майже 35 % видів ліцензування) і скорочуються терміни одержання ліцензії.

Позитивними результатами дерегулювання української економіки, на думку експертів (інвесторів), опитування яких проводила

Європейська Бізнес Асоціація, є внесення змін до Митного кодексу в напрямку вдосконалення (спрощення і прискорення) митних процедур і, відповідно, покращення умов для зовнішньої торгівлі, а також зрушення у відносинах із податковими органами, зокрема, налагодження механізму відшкодування ПДВ.

Покращенню бізнес-середовища однозначно сприяв Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» від 21.10.2010 р. № 2623-VI, яким передбачено запровадження механізму «єдиного інвестиційного вікна» на місцевому рівні, що підвищило якість послуг для інвесторів і спростило процедуру реєстрації інвестиційних проектів.

Із метою індивідуального супроводу інвестора в Україні Держінвестпроектком створено новий сервіс InvestUkraine, який веде роботу з розширення партнерської мережі. Зокрема, підписано меморандуми про співпрацю із всевітньо відомими компаніями, що є лідерами у сфері надання юридичних і консалтингових послуг, а саме: Baker&McKenzie, BDO LLC, CMS Cameron McKenna LLC, Rödl&Partner, інвестиційним фондом Sigma Bleyzer та іншими. Завдяки партнерській підтримці InvestUkraine планує збільшити кількість інвестиційних запитів і покращити якість обслуговування потенційних та існуючих інвесторів.

Одним із практичних результатів співпраці InvestUkraine з партнерами є розробка першої юридичної інформації щодо умов ведення бізнесу в Україні — «Довідник інвестора: юридичний огляд», який складається із восьми тематичних брошур. Водночас вважаємо за необхідне створити на регіональному рівні інтерактивних інвестиційних порталів усіх областей України в розрізі їх адміністративно-територіальних одиниць (районів і міст обласного значення).

Із метою підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів і окремих територій, а також задля активізації інвестиційного процесу і підтримки реального сектора було прийнято Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Цей Закон визначив організаційно-правові засади створення й функціонування індустріальних парків на території України за принципами державно-приватного партнерства. У багатьох регіонах України (АР Крим, Луганській, Сумській, Одеській, Вінницькій, Житомирській, Рівненській, Харківській, Львівській та інших областях) розпочато роботу зі створення індустріальних парків

у рамках проекту «Індустріальні парки» національного пріоритету «Нова інфраструктура».

Прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до реєстру індустріальних (промислових) парків» від 16.01.2013 р. № 216 дозволяє Держінвестпроекту створити реєстр із 10 індустріальних парків, які будуть внесені до однойменного Національного проекту. Інвестиційний потенціал 30 пропозицій місцевої влади десяти регіонів України щодо створення промислово-виробничої інфраструктури становить майже 7 млрд дол. США. Його реалізація передбачає розміщення парків на площі до 10 тис. га (на 1 га передбачається залучення до 5 млн дол. США інвестицій і створення 20–50 робочих місць). Згідно із прийнятою «Концепцією розвитку індустріальних парків Львівської області» для створення індустріальних парків у цьому регіоні за пропозиціями районних державних адміністрацій обрано 12 ділянок.

Правові засади активізації інвестиційного процесу і, водночас, реалізації політики зайнятості визначено в Законі України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 р. № 5205-VI. Цей Закон набрав чинності 1 січня 2013 р., однак вступить у дію лише після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки, в яких стимулюється інвестиційна діяльність з метою створення нових робочих місць», яку подано на доопрацювання Міністерству економічного розвитку і торгівлі України [8].

Пріоритетними галузями національної економіки, які на 19 років отримають податкові пільги, визначено: житлово-комунальне господарство, транспортну інфраструктуру, машинобудування і сільське господарство. У кожній із цих галузей обрано напрями надання пільг. Так, у сфері житлово-комунального господарства уряд підтримує проекти модернізації тепло- та водопостачання, енергозбереження, переробки сміття. У транспортній галузі очікується будівництво і реконструкція доріг, летовищ, вокзалів, морських портів. Розвиток обіцяно атомному і ракетно-космічному машинобудуванню, авіа- та суднобудуванню, сільськогосподарському і гірничому обладнанню. Пільги отримають проекти у сфері виробництва продовольства, дитячого харчування та натуральних оболонки для харчо-

вих продуктів. Кожен проект буде розглядатися і затверджуватися урядом, у тому числі перелік обладнання, який буде імпортуватися безмитно.

Таким чином, прийняття цієї Постанови створить правове підґрунтя для надання державної підтримки, передбаченої Законом «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», тим суб'єктам господарювання, які здійснюють господарську діяльність у галузях економіки, визначених пріоритетними. Компанії цих галузей на 5 років (2013–2017) звільняються від сплати податку на прибуток, а наступні 5 років платитимуть за ставкою 8 % і лише з 2023 р. повернуться до базової ставки, яка до того моменту складе 16 %. Окрім того, до 2018 р. інвесторам надається право безмитного ввезення обладнання і можливість вексельного розрахунку з податку на додану вартість із терміном погашення 60 днів.

Названі пільги будуть надані суб'єктам господарювання лише за умови реалізації ними інвестиційних проектів, що відповідають визначеним Законом критеріям. З огляду на соціально-економічну доцільність, Уряд також переглянув критерії, яким повинні відповідати інвестиційні проекти, що стосуються великого бізнесу. Вартість таких проектів має перевищувати 12 млн євро (було 3 млн євро), а кількість створених нових робочих місць — 250 (було 150). Параметри для середніх (1 млн євро і 50 робочих місць) і малих підприємств (500 тис. євро і 25 робочих місць) залишилися незмінними.

Реалізація інвестиційних проектів за оновленими (для великого бізнесу) урядом критеріями сприятиме не лише модернізації основного капіталу реального сектора економіки України, а й дозволить вирішити проблеми зайнятості населення. Водночас вважаємо за необхідне доповнити перелік визначених критеріїв ще одним уточнюючим показником — рівнем оновлення основного капіталу. Доцільність введення такого критерію обумовлена критичним ступенем зношеності основного капіталу в Україні, який становить понад 70 %.

Реформи у напрямку дерегуляції національної економіки, які проводить Уряд, мають безпосередній позитивний вплив на стан бізнес-середовища в Україні, про що свідчать рейтинги впливових міжнародних організацій. Показовим є і покращення показників соціально-економічного розвитку [9]: тенденція нарощування капітальних інвестицій в економіку України змі-

нилась зі зниження (-1,9 % у 2010 р.) на приріст (37,5 % у 2011 р. і 8,5 % у 2012 р. за попередніми даними). Зокрема, зросли капіталовкладення у промисловість (на 36 % у 2012 р.), будівництво (на 13,8 % у 2012 р.) і діяльність транспорту і зв'язку (на 13,2 % у 2012 р.). Обсяги іноземного акціонерного капіталу в Україні збільшилися на 21,8 % (із 44,7 млрд дол. США у 2010 р. — до 54,5 млрд дол. США у 2012 р.) здебільшого за рахунок надходження грошових внесків і внесків у вигляді рухомого і нерухомого майна.

Водночас у 2012 р. відбулося зниження річних темпів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України до 8,2 % проти 12,34 % у 2011 р. [9]. А це є свідченням недостатньої системності проведених реформ. Так, за субіндексом «Захист прав інвесторів» у рейтингу «Doing Business-2013» Україна опустилася на 3 позиції (до 117 у 2013 р.), а за субіндексом «Дозвільна система у будівництві» — на одну позицію і займає 183 місце зі 185 [7].

Створення сприятливого бізнес-клімату в Україні передбачає законодавче закріплення державних гарантій захисту іноземних інвестицій. Відповідний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» схвалено на засіданні Кабінету Міністрів України 22.04.2013 р. Ним пропонується внесення змін до законодавства з метою введення одного з найефективніших інструментів захисту учасниками товариств своїх порушених прав — похідного позову. Механізм похідного позову полягає у наданні кожному учаснику (акціонеру) господарського товариства права звернутися в суд від імені товариства для притягнення до відповідальності посадових осіб товариства за збитки, завдані їх незаконними діями. Як свідчить практика багатьох країн, саме механізм похідного позову дозволяє притягти до відповідальності недобросовісних посадових осіб, а відтак забезпечити права інвесторів.

Задля покращення бізнес-середовища в Україні Уряд відновив роботу Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств. Про це йдеться в Постанові Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 р. № 257», прийнятій на засіданні Уряду 28.05.2013 р.

Із метою підвищення інвестиційного потенціалу будівельної галузі України Урядом підготовлено ряд ініціатив, спрямованих на спро-

шення дозвільних процедур у сфері будівництва, які включають [10]:

скорочення терміну видачі технічних умов на будівництво з 15 до 10 днів;

забезпечення прав замовника будівництва на використання автономних систем інженерного забезпечення, не залежно від наявності на території магістральних та інших мереж;

створення законодавчої можливості переходу від дозвільного до декларативного принципу початку робіт;

видачу умов і обмежень на забудову земельних ділянок, у тому числі на підставі Генеральних планів;

можливість будівництва об'єктів I–II категорій на підставі лише будівельного паспорта без додаткових дозволів (~ 75 % документації).

Уряд України готовий сприяти інвесторам у будівництві заводів із виробництва сучасних будівельних матеріалів і конструкцій. Для розвитку будівельної індустрії особливий акцент робиться на оновлення містобудівної документації. Так, із січня 2013 року в 4,5 рази збільшено кількість оновленої містобудівної документації у містах і районах усіх областей України.

Водночас удосконалення потребують процедури проходження експертизи і погодження проектною документації. Також необхідне забезпечення прозорості земельних аукціонів і прискорення процесу документального оформлення права власності (чи оренди) на землю. Такі норми, закріплені законодавчо, сприятимуть заохоченню потенційних інвесторів, зокрема іноземних, до реалізації потужних інвестиційних проектів у регіонах України.

Підсумовуючи, варто наголосити, що основні проблеми, пов'язані із загалом не дуже позитивним (за оцінками міжнародних експертів) інвестиційним кліматом в Україні, мають, здебільшого, загальнодержавний, а не регіональний характер. Однак належна активність місцевих органів влади здатна забезпечити сприятливе організаційно-правове поле для залучення приватних і муніципальних інвестицій до розбудови інфраструктури в індустріальних (промислових) і аграрних зонах. Водночас науково-виробничі програм інноваційного змісту із високим ступенем віддачі інвестицій, спрямовані на розробку і впровадження новітніх техно-

логій, мають бути об'єктами конкретного прояву державної селективної політики підтримки реального сектора економіки України.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Економічні засади правового регулювання господарських відносин / В. Геєць, А. Гриценко // Економіка України. — 2008. — № 5. — С. 4–19.
2. Мамутов В. К. Хозяйственный кодекс в системе правового обеспечения экономики / В. К. Мамутов // Право Украины. — 2012. — № 1–2. — С. 203–215.
3. Зельдина Е. Р. Специальный режим хозяйствования: теоретические вопросы и направления модернизации : монография / Е. Р. Зельдина ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк : Юго-Восток, 2007. — 327 с.
4. Знаменський Г. Л. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт. : Г. Л. Знаменський та ін. ; за заг. ред. В. К. Мамутова. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 688 с.
5. Устименко В. А. Более подробно о конституционно-правовой природе предпринимательства: Конституційні засади економічної системи України : монографія / В. А. Устименко та ін. ; НАН України, Інститут економіко-правових досліджень. — Донецьк : Юго-Восток, 2011. — 253 с.
6. Рейтинг Bloomberg [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bg-law.com.ua/novini/15-ukrayina-opinilasya-v-knc-reytingu-nnovacynih-krayin-svtu-za-versyeyu-bloomberg.html>.
7. Місце України за рейтингом «Ведення бізнесу 2013» [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу : http://www.me.gov.ua/file/link/193720/file/DB_2013.doc.
8. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=203000&cat_id=96056.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Деретуляція і спрощення дозвільних процедур підвищує інвестиційний потенціал будівельної галузі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gorod.dp.ua/news/81800>.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2013 р.